

Szelińska, Wacława

Ignacy Zarębski (1905-1974)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 20/2, 333-336

1975

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IGNACY ZARĘBSKI
1905—1974

18 lipca 1974 r. zmarł w Krakowie po długotrwałej chorobie prof. dr Ignacy Zarębski, kierownik Zakładu Historii Oświaty i Wychowania Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie, wybitny pedagog i dydaktyk, głęboki znawca kultury i historii nauki doby Odrodzenia. Urodził się 5 XI 1905 w Głogowie Małopolskim, w powiecie rzeszowskim, jako syn Józefa i Marii z Mazanków. Do gimnazjum uczęszczał w Rzeszowie i w Krakowie. W latach 1926—1930 studiował historię na Uniwersytecie Jagiellońskim i związał się wtedy z seminarium prof. Stanisława Kota, pod którego kierunkiem napisał pracę magisterską. Po odbyciu praktyki w Bibliotece Jagiellońskiej, mającej Go przygotować do studiów bibliotekarskich w British Museum, do których ostatecznie nie doszło, poświęcił się zawodowi nauczycielskiemu. W trudnych w szkolnictwie warunkach przedwojennych dłuższy czas pracował jako nauczyciel prywatny, a potem kontraktowy w wielu szkołach średnich w Krakowie, stabilizując się dopiero w latach 1936—1939 jako etatowy nauczyciel historii w Państwowym Gimnazjum i Liceum w Solcu n/Wisłą. W 1934 r. złożył państwowy egzamin nauczycielski, a w 1937 r. doktoryzował się na UJ na podstawie pracy *Stosunki Eneasza Sylwiusza z Polską i Polakami*. Objęcie kierownictwa Oddziału Ossolineum w Krakowie uniemożliwił wybuch wojny. Nie rezygnując z pracy pedagogicznej zgłosił swój udział w tajnym nauczaniu. Aresztowany przez gestapo w lutym 1941 r., osadzony został w więzieniu na Montelupich w Krakowie za kolportaż książek szkolnych dla potrzeb tajnego nauczania.

Po wyzwoleniu natychmiast przystąpił do zorganizowania krakowskiej filii Ossolineum dla wydawnictw naukowych, i objął kierownictwo Oddziału Państwowych Zakładów Wydawnictw Szkolnych w Krakowie.

W 1951 r. prof. Zarębski przeszedł do pracy w szkolnictwie wyższym jako wykładowca historii Polski w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie, od 1955 r. jako docent etatowy, a od 1964 jako profesor nadzwyczajny. W latach 1952—1956 był prodziekanem Wydziału Filologiczno-Historycznego tej uczelni, a w latach 1956—1959 — dziekanem. Od 1954 r. był kierownikiem Katedry Historii Polski, a po reorganizacji uczelni, od 1 I 1972, kierownikiem Zakładu Oświaty i Wychowania. W latach 1959—1965, jako wicedyrektor Biblioteki Jagiellońskiej w dziale nauki, zbiorów specjalnych i wydawnictw, redagował „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”. Na stanowisku wicedyrektora zasłużył się rewindykowaniem dla Książnicy Jagiellońskiej wielu cennych dzieł, m.in. rękopisu *Banderia Prutenorum* Jana Długosza, przechowywanego uprzednio w Bibliotece Kapituły Krakowskiej.

Mimo licznych zajęć zawodowych prof. Zarębski znajdował czas i siły na szeroką działalność naukową i organizatorską w licznych instytucjach i organizacjach naukowych i społeczno-kulturalnych. Tak np. od 1949 r. był współpracownikiem Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa PAU w Krakowie, od 1957 r. członkiem Komisji Nauk Pedagogicznych Oddziału PAN w Krakowie, od 1959 r. był samodzielnym pracownikiem nauki w Pracowni Dziejów Oświaty PAN w Warszawie, a od 1965 r. — członkiem Rady Naukowej tej Pracowni, w latach 1962—1971 wiceprezesem Polskiego Towarzystwa Historycznego, a potem prezesem Oddziału PTH w Krakowie oraz w latach 1969—1971 wiceprezesem Zarządu Głównego. Od wielu lat brał żywy udział w pracach Towarzystwa Wiedzy Powszechnej jako przewodniczący Sekcji Historycznej TWP w Krakowie, piastując równocześnie odpowiedzialne funkcje w Zarządzie Wojewódzkim tego towarzystwa w Krakowie i w Zarządzie Głównym w Warszawie. Związany silnie z archiwistyką i popularyzacją wiedzy przez upowszechnienie czytelnictwa wiele lat uczestniczył w pracach Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Narodowego w Krakowie jako członek i wiceprezes Zarządu oraz przewodniczący Sekcji Miłośników Książki. Na macierzystej uczelni kierował w latach 1966—1971 grupą członków Związku Nauczycielstwa Polskiego, biorąc czynny udział w pracach Komisji Nauki Zarządu Oddziału w Krakowie oraz Zarządu Głównego ZNP.

Profesor Zarębski był członkiem komitetów redakcyjnych wielu wydawnictw naukowych, w tym: „Studiów Historycznych”, „Prac Komisji Nauk Pedagogicznych” (Oddziału PAN w Krakowie), „Rocznika Naukowego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie”, „Materiałów do Dziejów Szkolnictwa w Okresie Okupacji”, wydawanych przez Oddział PAN w Krakowie, oraz wydawnictw Pracowni Dziejów Oświaty PAN w Warszawie.

Z Zakładem Historii Nauki i Techniki PAN w Warszawie prof. Zarębski związał się już w 1953 r. jako współpracownik Zespołu Historii Nauki Okresu Odrodzenia, a od 1963 r. jako członek Komitetu Historii Nauki PAN.

Zainteresowania naukowe Profesora obracały się wokół zagadnień wczesnego humanizmu w Polsce. Szukał w nim odbicia kultury zachodnioeuropejskiej, szczególnie włoskiej, m.in. jej wpływu na geografi-

czne i historyczne prace Jana Długosza, znaczenia obrad soboru bazylijskiego dla kształtowania się umysłowości polskiej. Zajmował się również historią oświaty i biografistyką. W wyniku drobiazgowych badań wysunął propozycję nowej periodyzacji wczesnego humanizmu w Polsce, jak i nowe uogólnienia, które przedstawił w referacie o wczesnym humanizmie w Polsce, zgłoszonym w 1973 r. w Leningradzie na radziecko-polskiej sesji naukowej. W ostatnich miesiącach życia pracował nad referatem, który miał zainaugurować XI Powszechny Zjazd Historyków Polskich w Toruniu: *Humanizm i recepcja w Polsce nowych koncepcji człowieka i kultury*. Referatu tego już nie wygłosił.

W pracach z zakresu historii oświaty sięgnął po humanistyczny wzorzec — pierwszy polski traktat pedagogiczny z ok. 1467 r. Studiując szkolnictwo polskie XV i XVI w. poszukiwał źródeł świadczących o roli języka polskiego w nauczaniu szkolnym. Na sesji naukowej poświęconej 200-leciu KEN wygłosił referat o stanie aktualnych badań nad Komisją Edukacji Narodowej.

Do dorobku naukowego prof. Zarębskiego należą też pomieszczone w *Polskim słowniku biograficznym* szkice biograficzne o wybitnych postaciach jak Stanisław Górecki, Krzysztof Hegendorfer, Jan i Benedykt Herbstowie, oraz zamierzone w wydawanej przez KUL w Lublinie *Encyklopedii katolickiej* zyciorysy Benedykta V, Benedykta VIII, Benedykta IX, Bonifacego VII, Jana Boruchowskiego.

Ostatnie lata swego życia poświęcił prof. Zarębski przede wszystkim historii nauki. Był członkiem komisji, która z ramienia Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN opracowała w 1972 r. *Memoriał w sprawie nauczania w Polsce historii nauki i historii techniki*. Opracował indywidualnie aneks do tegoż memoriału pt. *Miejsce historii nauki w nauczaniu historii*. Należał przy tym do niezbyt dziś licznych pedagogów, którzy umieją wprowadzać historię nauki do nauczania akademickiego. Jego wykłady z historii nauki na krakowskiej WSP i ćwiczenia inspirowały prace magisterskie i doktorskie z tego zakresu.

Za badawczy trud, uwieńczony pracami naukowymi, za pracę na polu pedagogicznym i za zasługi w wielu instytucjach naukowych i społecznych prof. Zarębski otrzymał m.in. Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Medal X-lecia PRL, Odznakę 1000-lecia Państwa Polskiego, Złotą Odznakę ZNP, Złotą Odznakę „Zasłużony Popularyzator Wiedzy”, tytuł „Zasłużony Nauczyciel PRL”. Odszedł w pełni sił twórczych, pozostawiając po sobie prace, które w istotny sposób wzbogaciły polską historiografię, historię nauki i kultury.

Wacława Szelińska

WYKAZ PRAC PROF. IGNACEGO ZARĘBSKIEGO Z ZAKRESU HISTORII NAUKI

1. Stosunki Eneasa Sylwiusza z Polską i Polakami. Kraków 1939 ss. 155.
2. Z dziejów recepcji humanizmu w Polsce. W: Studia z Dziejów Kultury 1949.
3. Rola języka polskiego w nauczaniu szkolnym w Polsce XVI w. Wrocław 1955 ss. 81.

4. Mieszczańskie tendencje do uwzględnienia języka polskiego w nauczaniu szkolnym. Głos w dyskusji na Sesji Odrodzenia w 1953 r. W: *Odrodzenie w Polsce, Historia Nauki* II 1956 s. 275—279.
5. Problemy wczesnego Odrodzenia w Polsce. Grzegorz z Sanoka—Boccaccio—Długosz. *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* T. 2: 1957 s. 5—52.
6. Najwcześniejszy humanistyczny polski traktat pedagogiczny (ok. 1467 r.). W: *Dziesięciolecie WSP w Krakowie*. Kraków 1957 s. 158—178.
7. Giovanni Boccaccio jako chorograf kraju ojczystego. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie* 1958 s. 251—256.
8. Teoderyk de Nîem jako źródło Długoszowych *Dziejów Polskich*. (Uwagi wstępne). W: *Mediaevalia* w 50 rocznicę pracy naukowej Jana Dąbrowskiego. Warszawa 1960 s. 256—262.
9. Zur Bedeutung des Aufenthaltes von Krakauer Universitätsprofessoren auf dem Basler Konsil für die Geistesgeschichte Polens. *Kwartalnik Nauki i Techniki* nr spec. 1960 s. 7—24.
10. Gesta Sbignei jako element ewolucji w genezie *Annalium* Jana Długosza. W: *Prace z Dziejów Polski Feudalnej* ofiarowane Romanowi Grodeckiemu w 70 rocznicę urodzin. Warszawa 1960 s. 293—307.
11. Długosz a Poggio Gracciolini. W sporze o Długosza argument. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie* Z. 14: 1962 s. 29—44.
12. Banderia Prutenorum Jana Długosza. (Uwagi w sprawie proveniencji). *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* R. 14: 1963 nr 2 s. 5—11.
13. Giovanni Boccaccio Genealogia deorum a Gontier Col, humanista francuski wczesnego Odrodzenia. *Tamże* R. 15: 1964 nr 1/2 s. 39—48.
14. Okres wczesnego humanizmu. W: *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364—1764*. Kraków 1964 s. 151—187.
15. La corrente italiana nel primo umanesimo polacco. W: *Lettere Italiana* 17: 1965 s. 258—274. *Institute di Letteratura Italia — na della Università degli Studi di Padova e di Torino*. Firenze 1965.
16. Il Boccaccio nel primo umanesimo polacco. W: *Studi sul Boccaccio diretti da v. Branca*. Vol 3: 1965 s. 247—294.
17. Iter Italicum — włoska droga wczesnego humanizmu w Polsce. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie* Z. 26: *Prace Historyczne* 3: 1967 s. 69—83.
18. Jan Długosz „Chorographia Regni Poloniae”. W: *Actes du XI-e Congres International d’Histoire des Sciences*. T. 4. Wrocław 1968 s. 282—283.
19. Nieznany komentarz do „Bukolik” Wergiliusza w rękopisie BJ 1193 (Sporu o wczesny humanizm ciąg dalszy). *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* R. 19 [1969 nr 1/2 s. 5—24.
20. Plautynizm Grzegorza z Sanoka. (Propozycje badawcze). *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie* Z. 35: *Prace Historyczne* 5: 1970 s. 37—46.
21. [Rec.] M. Zwiercan: Komentarz Jana z Dąbrówki do Kroniki Mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem. Wrocław 1969. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* R. 16: 1971 nr 1 s. 134—142.
22. Niccolo Niccoli, wzorowy żywot humanisty bibliofila w rękopisie BJ nr 42. *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* R. 23: 1973 s. 69—78.
23. Miejsce historii nauki w nauczaniu historii. Aneks 3 do Memoriału w sprawie nauczania historii nauki Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* R. 18: 1973 nr 2 s. 317—323.
24. „Historia Nauki Polskiej”. *Rec. Historia nauki polskiej*. T. 1. Wrocław 1970. *Kwartalnik Historyczny* R.: 1973 nr 1 s. 93—100.
25. Biogramy w *Polskim słowniku biograficznym* i w *Encyklopedii Katolickiej*.